

İBRÂHİM AS'IN DİNİNE GELİN!*

Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..

Aziz ve sevgili izleyiciler ve dinleyiciler!

Allah-u Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri cümleden razı olsun... Dünya ve âhirette sizleri aziz ve bahtiyar eylesin... Muratlarınıza nâil eylesin... İki cihanda mutlu olun, bahtiyar olun, Allah'ın sevdiği kul olun... Ahirette Peygamber SAS Efendimiz'e komşu olmayı da Allah nasib eylesin...

Mübarek kelâmı Kur'an-ı Kerim'in Bakara Sûresi'nin –ikinci sûre bu; Fâtiha birinci sûre, Bakara ikinci sûre, Kur'an-ı Kerim'in en uzun sûresi– 135. ayet-i kerimesine ulaşmış bulunuyoruz. Bugünkü sohbetimi, bu 135. ayet-i kerime üzerine yapmak istiyorum. Önce bu ayet-i kerimeyi okuyalım!

a. Kur'an'ı Ezberlemeye Başlayın!

Bu aynı zamanda, birinci cüzün son sayfasının ilk ayeti oluyor. Kur'an-ı Kerim otuz cüzdür, yâni otuz bölüme ayrılmıştır. En son cüz Amme Cüzü, ilk cüz Fâtiha Cüzü. Bu otuz cüzün her birisi on yaprak, yirmi sayfa; toplamı altı yüz sayfa ediyor. Böyle bir bölümlenme yapmışlar.

“–Bu bölümlenmelerde, Kur'an-ı Kerim'i ezberlemek isteyenler, hafız olacak kimseler acaba nereden başlasın?..”

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

İki ana usül var. Birisinde cüzün en son sayfasından başlanıyor, en son sayfa ezberleniyor; ondan sonra ikinci cüzün en son sayfasına geçiliyor, ondan sonra üçüncü cüzün... Böylece otuz cüzün en son sayfaları ezberleniyor. O bitince, otuzuncu cüzden sonra, tekrar birinci cüzün sondan bir evvelki sayfasına geçiliyor. Yeni ezberlenen sayfaya çığ deniliyor. Diğer sayfayı daha önceden ezberlemişti ama, arada otuz sayfa ile ezberleme çalışması geçtiği için, tabii zihin ilk ezberlediği kuvvette değil. Önceden ezberlenmiş olanı tekrarlamaya da, pişirmek deniliyor. Onu bir kez daha okuyunca birinciyle beraber, bu sefer iki sayfa olmuş oluyor. Biri çığ, birisi pişmiş oluyor. Aynı şekilde ikinci cüzde, üçüncü cüzde hep en son sayfadan bir önceki ezberleniyor.

Meselâ, soruyorsun hafıza:

“—Evlâdım, yavrum, âferin, mâşâallah, Allah’ın kelâmını ezberliyorsun. Nasıl gidiyorsun?”

“—Efendim, ikinci sayfadan gidiyorum.” diyor.

Ne demek?.. Yâni her cüzün sonundan iki sayfa ezberliyor; birisi çığ, ikincisini pişiriyor. Sondan başlayarak böyle başa doğru gelip gelip, en sonunda ilk sayfaları ezberlemek şeklinde oluyor. Bu güzel. Böyle olduğu zaman, iyi bildiğini sonraya almış oluyor, bilmediğini öne almış oluyor. Başlama bakımından tersten başlamış gibi oluyor ama, ezberleme bakımından doğru gitmiş oluyor.

Bazıları da ilk sayfadan ezberletiyorlar, sonra onun arkasındaki ikinci sayfayı ezberletiyorlar. Tabii otuz cüz bitip başa gelince, meselâ üçüncü sayfaya geldiği zaman, ilk baştaki iki sayfayı pişirme yapıyor, ondan sonra çiğge geçiyor. Kimisi öyle yapıyor, kimisi öyle yapıyor.

Bu sayfa, birinci cüzün son sayfası... Umumiyetle bizde hafızlar ezberlemeye buradan başlarlar. Siz de inşâallah buradan başlayın ezberlemeye... Kur'an-ı Kerim'den her gün bir ayet ezberlerseniz, senede 365 ayet eder, iki-üç senede bu iş biter. Ama maalesef, devamlı çalışma, yâni yaptığı bir çalışmayı, güzel çalışmayı bırakmadan devam ettirmek, yorulmamak, yılmamak, geri dönmemek, yarışı yarıda bırakmamak; bu çok güzel bir sıfat, güzel bir haslet; azimli, iradeli, olmak iyi bir vasıf...

Böyle devam etti mi, iki-üç senede Kur'an-ı Kerim-i ezberleyecek; ne kadar güzel! İki seneler, yirmi seneler, kırk seneler, elli seneler geçiyor da maalesef, Allah'ın güzel kelâmı hakkında bir özel çalışma yapılmadığı için, pek çok müslüman ümmî olarak, gâfil ve câhil olarak göçüp gidiyor. Arapça bilmez, Kur'an okumasını bilmez, ezber bilmez... "Bir aşır oku!" dersin, okuyamaz.

Medine-i Münevvere'de Abdü'l-Vehhâb el-Fakîh diye bir zât-ı muhterem, el-Fakih soyadlı bir aile var. Bizim dedelerimizi, Türkleri çok seviyorlar. Ca'fer el-Fakih diye bir başka yüksek görevlerde bulunmuş bir ağabeyi, veya kardeşi de vardı. Orada bir otel çalıştırıyor.

Belki daha başka işleri, ticaretleri de vardır, bilmiyorum. Yâni, esnaftan bir kimse... Resmi bir sıfatı olan bir kimse olarak görünmüyor.

Bizi evine, bahçesine davet etti. İşte Medine-i Münevvere'nin de bütün eşraf ve âyanını, hoca efendileri ve sâireleri çağırdı. Bahçesini görmüş olduk. Hurmalıklar arasında, Medine'nin güzel bir gecesini geçirmiş olduk. Geniş teşkilat da yapmış, o kadar kalabalığı güzel ağırlayabilecek imkânları var. Zengin, varlıklı bir mübarek zât...

Benim asıl söylemek istediğim, “Haydi bir Kur'an oku!” dediler. O kadar güzel Kur'an-ı Kerim okudu ki; orada hocalar var, hafızlar var, ilim irfan sahibi çok kimseler var... Onların arasında, herkesin takdirini kazanmış oldu. Hayret ettiler. Doğrudan doğruya mesleği din ilmi olmayan bir kimsenin, âdâbına uygun ve bu kadar güzel bir şekilde Kur'an-ı Kerim okuması, hepsinin hoşuna gitti. Benim de çok hoşuma gitmişti.

Demek ki, olabilir; azmederse, çalışırsa, severse olur.

Hadis-i şerifte geçiyor ki, Allah'ın dünya üzerinde, bizim bildiğimiz varlıklar içinde en çok sevdiği şey Allah'ın kelâmıdır. Yedi kat semâvâttan ve arzdan, semâdaki ve arzdeki tüm yaratıklardan, her şeyden daha sevgilidir Allah'ın kelâmı. Allah'ın kelâmını sevmek de, Allah'ın sevgisini cezbeder. Onun için Kur'an-ı Kerim sohbetleri yapıyoruz; Kur'an-ı Kerim'i sevin diye, ilgi artsın diye...

Birçok kimse de maalesef, Kur'an-ı Kerim'i okusa bile mânâsını bilmiyor. Bilmeye de yanaşmıyor, veya çok muazzam bir yük olarak gördüğü için, altına girmekten korkuyor. Böyle gidiyor... Yanlış! Yâni yıllanmış, yayılmış, yaygınlaşmış yanlışlarımız var; bunu bozmalıyız. Her gün bir ayet ezberlemeye lütfen söz verin!.. Her gün bir ayet ezberleyin, bakın kısa zamanda neler öğrenirsiniz.

Ama öğrendiğinizi sağlam öğreneceksiniz, unutmayacaksınız. Artık hem sözlerini öğrenirsiniz, hem tefsirine bakarsınız, mânâsını öğrenirsiniz. O zaman, kısa zamanda Allah'ın kelâmını bilen, her şeyi güzel kavramış, dinde fakih olmuş, dinde ilim, irfan, derin bilgi sahibi olmuş, (*râsihûne fi'l-ilmî*) zümresinden bir kimse oluverirsiniz.

Olabilir; yâni tüccar da olabilir, esnaf da olabilir, çiftçi de olabilir, memur da olabilir... Bizim Gerede'de tanıdıklarımız vardı, ziyarete giderdik. Ankara İstanbul yolculuklarında, Hocamız'ı ziyarete giderken, durak yerimiz, ihvanımızdan kimseler vardı. Onlar vasıtasıyla tanıştığımız kimseler vardı. Manifaturacı, fıkıhta çok yüksek bir insan... Manifaturacının Türkçesi nedir diye düşünelim, *bezzâz*; yâni bez, yâni dokuma çeşitleri satan bir kimse. Ama, kendini vermiş. Çünkü Gerede'de bir ara birçok mübarek âlim yetişmiş. Alim oğlu, alim oğlu, alim... O da böyle talebelerini iyi yetiştirmiş; esnaf da olsalar, çiftçi de olsalar, dini öğrenmişler.

Birinci cüzün son sayfasının başı olduğundan, bu sözleri söyledim. Bu sözlerin özeti şu: Madem buraya geldik, burayı ezberlemekten başlayın Kur'an-ı Kerim'in ezberine!.. Karınca kararınca yürürsünüz, bir zaman gelir maksada vasıl olursunuz, muradınıza erersiniz.

b. Yahudilerin ve Hristiyanların Teklifleri

Bu 135. ayet-i kerime Bakara Sûresi'nden:

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ
مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(البقرة: ۱۳۵)

(*Ve kâlû kûnû hûden ev nasârâ tehtedû, kul bel millete ibrahîme hanîfâ, ve mâ kâne mine'l-müşrikîn*) (Bakara, 2/135)

Arapça bilgimizle kelimelerin ne anlama geldiğini nakledelim: (*Kâlû*) “Dediler ki...” Kimlerin dediğini anlatacağım. (*Kûnû*) “Olunuz!” Bu da emir. *Kâlû* mâzi, *kûnû* emir; yâni birisi geçmiş zaman, birisi emir. (*Kûnû hûden ev nasârâ*) “Yahudiler olunuz, yahut nasrânîler olunuz.” dediler. Kime dediler?.. Müslümanlara diyorlar. Peygamber Efendimiz'in ahabına diyorlar. Peygamber Efendimiz'in kendisine diyorlar. (*Tehtedû*) “İşte o zaman hidayet üzere olmuş olursunuz, doğru yolda olursunuz.” diye böyle söylemişler.

(Kul) “Ey Rasûlüm de ki...” (Bel) Bel, öyle değil, aksine, bil’akis demek. “Bil’akis sizin dediğiniz gibi değil, tam aksine, (*millete ibrâhîme hanîfâ*) yahudiler olarak, nasrânîler olarak yaşamak değil, İbrâhim’in dinine hanîf olarak girmiş olunuz; o zaman hidayette olmuş olursunuz.” diye bunu demesini Peygamber Efendimiz’e Allah emrediyor. (*Ve mâ kâne mine’l-müşrikin*) “İbrâhim AS müşriklerden olmadı, şirke düşmedi; o hanîfti.” (Bakara, 2/135) Yâni, “Hanîf olan İbrâhim AS’ın dini üzere olmak esastır. Öyle sizin teklif ettiğiniz doğru değildir, tarafgirliktir. Hakkânî bir söz değildir.” demiş oluyor.

Bu ayet-i kerimenin sebab-i nüzûlü... Sebeb-i nüzûl ne demek?.. Bir ayet-i kerimenin inmesini gerektiren olay. Ne olmuş da bu ayet-i kerime nazil olmuş? Sebeb-i nüzûl bu.

İbn-i Abbas RA diyor ki: Abdullah ibn-i Surya el-A’ver, yâni kör gözlü Abdullah ibn-i Surya isimli birisi... Kör gözlü dediğim, *a’ver* şaşî demek. Sıfatı öyleymiş demek ki. Her insanın bir sıfatı oluyor. Meselâ; Uzun Hasan diyoruz, veyahut Topal Ahmed diyoruz, veyahut kör filanca diyoruz, onun gibi.

Abdullah ibn-i Surya isimli, A’ver lakaplı, yâni, şaşî lakaplı kişi, Peygamber SAS’e bir konuşmada:¹

مَا الْهُدَىٰ إِلَّا مَا نَحْنُ عَلَيْهِ فَاتَّبِعْنَا

يَا مُحَمَّدُ تَهْتَدِ

(*Me'l-hüdâ illâ mâ nahnü aleyhi*) “Hidayet, doğru yol ancak bizim üzerinde olduğumuz yoldur. (*Fe'ttebi'nâ yâ muhammed*) O halde sen bize tâbi ol yâ Muhammed! (*Tehted*) O zaman sen de hidâyet üzere olmuş olursun.” diye Peygamber Efendimiz'e böyle bir teklifte bulunmuş.

Şimdi bizim halkımızın içinde, halk bazen böyle bir mânayı güzel bir çerçeve içerisinde güzel ifade eder. Meselâ, kimse ayranım ekşi demez, benim ayranım tatlı der. Herkes kendisinin yolunu metheder, kendisini beğenir, kendisinin yolunu beğenir, işini beğenir, böhürlenir. Hak neyse, doğru olan neyse, onu söyleyip ona tâbî olmak yüksek insanların şiarıdır. İnceleyip, “Tamam kardeşim, sen haklıymışsın, ben haksızmışım! Ben hakkı kabul ediyorum.” demek çok yüksek bir fazilettir.

İnsanlar her zaman böyle faziletli olamıyorlar. Bazen tarafgir oluyorlar, inatçı oluyorlar. İşte yine halk tâbiri, ben onları seviyorum, çünkü anlatım gücü çok yüksek. “Uçsa da keçi, uçmasa da keçi” hikâyesi var. Onun gibi yâni, inada biniyor iş.

İki Karadenizli uzakta, kayanın üstünde bir karaltı görmüş.

Uzakta, kayalığın ucunda şöyle bir karaltı... Bir tanesi demiş ki:

“—Aaa keçiye bak, kayanın ta ucuna kadar çıkmış?”

¹ İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.I, s.358, no:1286.

Ötekisi demiş:

“—Kardeşim o keçi değil, kartal, büyük bir kuş; sen yanılıyorsun!..”

“—Yok canım, keçi... İşte bak, gözünü iyice dik, dikkatli bir şekilde bak! Bu keçi...”

Ötekisi kartal demiş, bu keçi demiş. Şimdi tabii bu anlaşılmıyor uzaktan. Amma olacak bu ya, kartalmış demek ki; uçmuş, kanatlarını açmış, böyle boşlukta süzölmüş gidiyor.

Tamam, belli ki keçi değil, keçi uçamaz. Bu sefer kartal diyen demiş ki:

“—Bak gördün mü? İşte kartalmış, kayalıktan uçtu, kartal olduğu belli oldu.”

Ötekisi de işi inada bindirdi ya:

“—Uçsa da keçi, uçmasa da keçi!..” demiş.

Bu neyi gösteriyor?.. Gerçekler kendisine isbat edildiği halde, bazı insanlar inadı bırakmıyorlar. Kendi yanlış fikirlerini ısrarla savunuyorlar. Bu çıkmaz bir yol... Böyle bir tutumla ne ilim ilerler, ne irfan ilerler, ne adalet olur, ne hakkaniyet olur. Ne olması lâzım?.. Haksız olanın haksızlığını anlaması, kabul etmesi lâzım; haklı olanın da takdir edilmesi lâzım, beğenilmesi lâzım!..

Şimdi, böyle bir sözü söylemiş Peygamber Efendimiz’e. Geçtiğimiz ayetlerde anlattık onları açıklarken; eski bütün peygamberler, onların tâbî olduğu Mûsâ AS, veyahut İsâ AS, veyahut İbrâhim AS, İsmâil AS ve İshak AS:

“—Ahir zamanda bir peygamber gelecek, o Allah’ın sevgili peygamberi olacak, İbrâhim AS’ın neslinden olacak...” diye bildirmişler.

Bunlar onların kitaplarında bilinen şeyler, yazılan şeyler ve kendilerinin de beklediği bir husus. Şimdi Allah’ın en sevgili kuluna, bu sözü söylüyorlar. Yâni, “Sen bizim yolumuza gel!” diyorlar.

Peki ama, sen bu yola gel! Sen bu Allah’ın en sevgilisinin yoluna gel! Niye öyle yapmıyorsun?..

Hristiyanlar da Peygamber Efendimiz’e buna benzer bir sözü söylemişler. Bunun üzerine Allah-u Teâlâ Hazretleri, bu anlatımını yapmakta olduğumuz ayet-i kerimeyi indirmiş.

c. İbrâhim AS’ın Dini

قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

(البقرة: ۱۳۰)

(*Kul bel millete ibrâhîme hanîfâ, vemâ kâne mine’l-müşrikîn*) *Bel* burada bir edattır; “Hayır öyle değil, aksine, tam aksine, bil’akis” demek.

(*Millete ibrâhîme*) “İbrahim’in milleti.” Buradaki *millet* kelimesi, bizim şimdiki kullandığımız millet kelimesinden farklı. Burada millet, din mânâsına geliyor, “İbrahim’in dini” demek. Yoksa öyle insanlardan müteşekkil, ulus teşkil eden insan topluluğu mânâsına değil. “Bil’akis, İbrahim’in dinine girin!”

Şimdi bu *hanîf* kelimesi üzerine çeşitli izahlar yapılmış. Deniliyor ki: “Ey müstakimler yâni dosdoğru olarak, dosdoğru kişiler olarak, hiç eğikliğı olmayan kişiler olarak, İbrâhim’in dinine tabii oluruz, o zaman hidayet üzere oluruz. Siz de gelin oraya girin! Çünkü İbrâhim de sizin hürmet ettiğiniz, atamız dediğiniz peygamberiniz. Ona tâbî olunuz!” diye sen öyle teklif et ey Rasûlüm diyor.

Şimdi *hanîfâ*’dan maksat, *müstakîmâ* mânâsına. Bazıları, meselâ Mücâhid (Rh.A) demiş ki: “*Muhlisâ*, yâni ihlâslı bir kişi olarak, ihlâs ile İbrâhim’in dinine girmiş kimseler olun!”

Çağırduğunuz yol doğru değil. Çünkü siz zaten İbrâhim AS’ın, İshak AS’ın, kendi peygamberlerinizin öğrettiklerini tam tesbit edememişsiniz. Kaybolmuş, yanlış inançlar çıkmış ortaya... Kendi aranızda da yüzlerce mezhep çıkmış. Hangisinin doğru olduğu kendi aranızda münakaşa ediliyor. “En iyisi öyle değil de asla, asıl kaynağa dönün, İbrâhim AS’ın dinine ihlâslı olarak girin!” diye onlara buyuruyor. Yâni *hanîf*, muhlis mânâsına kullanılıyor.

İbn-i Abbas’tan ilginç bir rivayet de: Buradaki *hanîfen* demek, (*hâccen*), yâni hacı olarak, haccetmiş olarak. Bu izaha Hasan-ı Basrî, Dahhâk ve Atiyye ve Süddî de katılmış. Halbuki, biz o mânâyı burada okumasaydık hiç akledemezdik. Çünkü:²

الْحَنِيفُ الَّذِي يَسْتَقْبِلُ الْبَيْتَ بِصَلَاتِهِ

(*El-hanîf*) “*Hanîf* demek; (*ellezî yestakbilü'l-beyte bi-salâtihi*) namazında Beytullah’a dönen mânâsına.” Aslında meyleden, temayül eden demek hanîf kelimesi lügat mânâsıyla. Beytullah’a temayül eden olduğu için, “Haccederek, Beytullah’a yönelerek,

İbrâhim’in dinine girin!” denmiş oluyor. Yâni, gücü yeterse haccetmek niyetinde olarak mânâsına.

Mücâhid, Rebi’ ibn-i Enes (Rh.A), “*Hanîfâ*’dan maksat (*müttebian*) demektir.” Yâni ittibâ ederek, uyarak, emir tutarak, söz dinleyerek mânâsına.

Ebû Kılâbe demiş ki:

الْحَنِيفُ الَّذِي يُؤْمِنُ بِالرُّسُلِ كُلِّهِمْ مِنْ
أَوَّلِهِمْ إِلَىٰ آخِرِهِمْ

(*El-hanîf*) “*Hanîf* demek; (*ellezî yu’minü bi’r-rusuli küllihim min evvelihim ilâ âhirihi*) evvelinden âhirine kadar bütün peygamberlere inanmış kimseler demektir.”

Araplar arasında bazı kimseler *hanîf* diye isimlendirilirdi. Peygamber Efendimiz’in asr-ı saadetinde veya ondan biraz önceki devrede kullanılan bir kelimeydi. Falanca hanîflerdendi demek, “Müşriklerden değildi, eski peygamberlerin hepsine inanan, hepsine saygılı olan kimseydi.” mânâsına gelirdi.

² İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.1, s.359, no:1292.

Öyle kimseler vardı. Bunlar İslâm gelmeden evvel, evvelinden âhirine kadar bütün peygamberlere inanmış, geniş görüşlü, mâkul kimselerdi. Peygamberlerin evveli Adem AS, âhiri Peygamberimiz Muhammed-i Mustafa; *aleyhimü's-salevâtü ve't-teslîmât*, hepsine salât ü selâm olsun. Hepsine birden inanan demek oluyor.

Tabii, bu hakkâniyeti kabul etmekten, hakka mütemayil olmaktan doğan bir davranış. Herkes böyle yapmaz, birisini tutar ötekisini reddederse; o da Allah'ın sevgili kulu... Sen bunu tutup ötekisini reddedince, Allah'ın sevmediği işi yapmış oluyorsun. O zaman bindiğin dalı da kesiyorsun. Çok yanlış oluyor. O da Allah'ın Peygamberi ise, bu da Allah'ın Peygamberi ise; ikisinden birini tutup da ötekisine düşmanlık etmek, Allah'ın sevmediği bir şey... En iyisi hanîflik, yâni hepsini kabul etmek.

O zaman, o teklif eden kimselere, “Bütün hepsini kabul eden bir kimse olarak İbrâhim'in dinine gelin, ona girin! O zaman hidayet üzere olursunuz.” cevabı verilmiş oluyor.

Katâde demiş ki, *hanîf* kelimesinden yâ-yı nisbet ile *hanîfiyye*, yâni hanîflik kelimesi kullanılıyor Araplar arasında... Bu ne demek:³

الْحَنِيفِيَّةُ شَهَادَةٌ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَدْخُلُ فِيهَا
تَحْرِيمُ الْأُمَمَاتِ وَالْبَنَاتِ وَالْخَالَاتِ وَالْعَمَّاتِ
وَمَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَالْخِتَانُ

(*El-hanîfiyyetü: Şehâdetü en lâ ilâhe illa'llâh*)
“Hanîflik, Allah’tan başka ilâh olmadığına
şehadet etmek demektir.”

Arapların Kâbe’yi putlarla doldurduğu cahiliye devrinde, Arabistan’da putların bir işe yaramaz, bâtil inanç mahsulü, faydası zararı olmayan taş parçaları olduğunu bilen ve yüce Allah’a inanan insanlar da vardı. Aklı başında, dengeli, hakka mütemâyil, doğruyu söyleyen, Allah’ın bir olduğunu, ondan başka ilah olmadığını bilen; böyle insanların şekil verip, yontup da, karşısına dikip de tapındıkları şeylerin aciz olduğunu, onlardan bir şey istemenin de yanlış olduğunu bilen insanlar vardı. Çünkü, kendilerinden evvel, yüce Allah’ın varlığını birliğini anlatan nice peygamberler geçmiş, o güzel bilgiler kendilerine ulaşmıştı.

Tabii bu inancın içine, eski cahiliye devrinde, cahiliyeci Arapların yaptığı kötü bir takım şeylerin karşısında olmak da giriyor. Meselâ, cahiliye Arapları anneleriyle evlenirlermiş, teyzelerle, halalarla, kızlarla evlenirlermiş. Bu yanlış uygulamalara karşı çıkan, Allah’ın haram kıldığı şeyleri haram bilen ve sünnet edilmeyi kabul eden kimseler varmış. Hanîflik bu.

d. Allah’ın İbrâhim AS’ı Sevmesi

Şimdi İbrâhim AS öyle bir kişi ki, öyle mübarek bir kişi ki, Allah-u Teâlâ Hazretleri onu *halîl* seçmiş kendisine. *Halîlu’llâh*, Allah’ın halîli...

³ İbn-i Ebî Hâtim, *Tefsir*, c.1, s.360, no:1293.

Halîl ne demek; sırdaş, birbirine iyice sarmaş dolaş olup, esrarına aşına olan samîmî dost demek.

İnsanın meselâ, bir tane tam dostu olur, her şeyi gider onunla dertleşir, konuşur. “Benim en samîmî arkadaşım bu!” der. Bu onun için canını verir, o bunun için canını verir. Canını vermese bile fedâkârlık yapabilir. İşte böyle kimselere *halîl* derler. Yâni aralarından su sızılmıyor, yedikleri içtikleri ayrı gidiyor sadece; başka her şeyleri beraber, birbirlerine çok muhabbetliler.

Bu sıfat, önemli bir sıfat.. Aslında abdest alırken meselâ, elini yıkadığı zaman *parmakları hilallamak* diye bir tabir var. Yâni, bu elin parmaklarını, öteki elin parmakları arasına sokup, sıvazlamak; böylece parmak aralarında su girmemiş kısım bırakmamak. Parmak aralarına öteki elin parmaklarını soktuğu için, birbirinin arasına girmiş oluyor. İşte *halîl* kelimesi de böyle sırdaş, her türlü iç yüzüne, esrarına âşinâ, samîmî arkadaş demek.

Allah İbrâhim AS’ı öyle sevmiş ki... Ama çok denemiş. Geçtiğimiz ayet-i kerimelerin bazılarında anlattım, Allah-u Teâlâ Hazretleri ne teklif ettiyse, o da samîmiyetle, “Pekiyyâ Rabbi!” diyerek yapmış. Ne kadar zor, ne kadar meşakkatli, ne kadar yüreği yakan, içini sızlatan şey olsa bile...

Meselâ; sevgili hanımını, sevgili çocuğuyla beraber Allah emrediyor:

“—Götür bunları Hicaz’da, şu beldede, şu dağların arasındaki ekin bitmez vadiye bırak, gel!” diyor.

Şimdi insan kendi sevdiği hanımını, sevdiği yavrusunu; uzun zaman çocuğu olmamış, sonradan olmuş; bu çocuğu oraya bırakmak nedir?.. Büyük fedâkârlıktır. Allah emretti diye hemen yapıyor. Bu bir imtihan kazanmak işte...

İbrâhim AS İsmâil AS’ı çok seviyor, geliyor gidiyor yanlarına... Rüyasında “Bunu keseceksin!” diye işaret ediliyor. Tabii, Allah’ın peygamberlerinin rüyaları ciddîdir. Çünkü vahyin bir çeşididir, onlar o surette Allah’ın emirlerini alırlar.

Rüyada İsmâil AS’ı kesmesi emrediliyor. O da gidiyor, İsmâil AS’a açıkça söylüyor:

“—Evlâdım, rüyamda seni kesmem emrolundu, seni kesiyor görüyorum; ne dersin bu işe?” diye soruyor.

O Halîlullah samimiyetle bunu söylüyor ve yapacak. İsmâil AS da o Halîlullah’ın mübarek evlâdı. O da diyor ki:

يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ

اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

(الصافات: ١٠٢)

(*Yâ ebeti’f’al mâ tü’mer*) “Babacığım, mâdem Allah öyle emrediyor, Allah’ın emrettiğini yap!

(*Setecidünî in şâa'llàhu mine's-sàbirîn*)
İnşâallah, ben bu işi yaparken sabredebilirim,
sabredenlerden olurum. İnşâallah sabırlı, bu
işe engel olmağa kalkmayan bir insan olarak
görürsün.” diyor. (Sàffât, 37/102)

Bu da çok büyük bir şey, bu da bir imtihanı
kazanma, bu da güzel... Kendinizi onların
yerine koyarsanız, anlayabilirsiniz.

İbrâhim AS kavminin içinde Allah'ın sevdiği işi
yapıyor, yanlış inanca sapmıyor. Allah oradan
seviyor. Allah şirke sapmayı, dalkavukluğu,
yalana dolana rıza göstermeyi sevmez. O da rıza
göstermiyor. Hattâ tüm Bâbil halkına muhalefet
ediyor, bütün kavim karşısında, o doğruyu
söylüyor. Bunlar imtihanı başarmak. İmtihanları
başarmış, Allah da *Halîlullah* eylemiş. O
İbrâhim AS Halîl idi. (*Hanîfen müslimâ*)
“Kendisini Cenâb-ı Hakk'a teslim etmiş, bir
mübarek, nümûne-i imtisâl, örnek alınacak,
peşinden gidilecek bir rûhânî, mübârek, çok
büyük insan... (*Ve mâ kâne mine'l-müşrikîn*)
Aslâ müşriklerden olmamıştı.”

Müşriklerin arasında yetişip de müşriklerden
olmamak, çok güzel! Mü'minlerin arasında
yetiştiriyor da bu devirde insanlar, müslüman
anneden, babadan, dededen, nineden, soydan
soptan geliyor, sülâlesinde ne kadar mübarek
insanlar var da, kendisi imanını koruyamıyor,
küfre düşüyor; veyahut kötü huylara düşüyor,
kötü alışkanlıklara düşüyor; veya inançsızlığa,
inkâra düşüyor; veya kıpkızıl, kapkara oluyor,
kaskatı oluyor, kalbi taş gibi oluyor, ahireti
mahvolup gidiyor.

Ama o, müşriklerin arasında mü'min olmuş; ne kadar büyük güzel bir vasıf! İşte yol İbrâhim AS'ın yolu...

İbrâhim AS'ın yolu nedir diye kısaca özetlemek gerekirse:

Allah'a şirk koşmamak, Allah'tan gayriye tapmamak, inançta yanlış yola sapmamak... Doğruyu dosdoğru yapmak, kınayanın kınamasından korkmamak... Doğru inancı anlatmaya, savunmaya, yaşamaya, yaşatmaya, yaymaya çalışmak... İbrâhim AS'ın yaptığı bu!.. Çok büyük bir gayretle, çok büyük bir azimle bunu yaptı. Gidilecekse, ona gidilecek.

Sonra İbrâhim AS öyle bir şey ki, matematikte bir şey vardır; en küçük ortak kat... Dünya üzerinde Mûsâ AS gelmiş, Allah'ın peygamberi, mübarek insan, hak dinin hak peygamberi... Aleyhi's- selâm, başımızın tacı, kalbimizin üstünde yeri var, sevdiğimiz bir insan... Hakkı anlatmış, vefat etmiş, gitmiş.

Ondan sonra, insanlara İsâ AS gelmiş. Onun da bağrımızda, sağ yanımızda yeri var, sevdiğimiz mübarek bir insan, *aleyhi's- salâtü ve's- selâm*... Geçen gün kardeşlerden birisi, ben fakir kardeşinizi rüyasında onunla beraber görmüş, ne kadar sevindim. "Aman, rüyanı yaz, gönder bana... Ben böyle şeyleri saklıyorum, saklamayı seviyorum." dedim.

İsâ AS'ı seviyoruz, hepimiz çok severiz. Mûsâ AS'ı çok severiz. Onları taraftarları da onları seviyor ama, onların sevgisi diğer peygamberlerle ayrı olmağa yöneltince, olmuyor.

O zaman herkesi toplayan kim var?.. Allah'ın bize emrettiği ne kadar güzel, gösterdiği ne kadar güzel!.. İbrâhim AS, buyurun! Haydi mâdem, sizin de gönlünüz olsun, sizin dediğiniz olsun diyelim, siz de hiç itiraz etmeyin!..

İbrâhim AS'ı peygamber olarak bilmiyor musunuz?.. Biliyorsunuz. Sevmiyor musunuz?.. Seviyorsunuz. Ahd-i Atik'te, Ahd-i Cedîd'de, Tevrat'ta, İncil'de İbrâhim AS mübarek bir insan olarak zikredilmiyor mu? Siz de onu sevmiyor musunuz?.. Seviyorsunuz. Çocuklarınıza Abraham ismi koymuyor musunuz?.. Koyuyorsunuz. Amerika'nın reisicumhurlarından birisi Abraham Lincoln... vs.

Tamam işte, gelin onun yoluna gidin! Çünkü mâdem ondan sonra insanlar başka yollara sapmışlar, başka inançları dinlerine katmışlar; ayıklama yapalım, doğru olanı bulalım, doğruya uyalım!

e. Kur'an ve Sünnette Birleşelim!

Peygamber Efendimiz SAS, “Ben onun yoluna uydum.” diyor. Onun gibi şirkin karşısında, onun gibi tevhide müdafaa eden, onun gibi hakka meyilli, onun gibi ihlâslı, onun gibi müstakîm, onun gibi bütün peygamberleri kabul eden...

Ne kadar güzel bir en küçük ortak kat, hepimizi birleştiren ne kadar güzel bir zât!.. Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Efendimiz'e bu teklifi ne kadar güzel!..

Biz de bu teklife ne kadar can ü gönülden bağlıyız. (*Bel millete ibrahîme hanîfâ*) Evet İbrâhim AS'ın yolundayız hepimiz, hanîf olarak; ne kadar güzel!.. Buna onların da itiraz etmemesi lâzım! Bizleri birleştiren, cihanı kurtaracak olan yol bu...

Şimdi bakın, 21. Yüzyıl'a girdik, hayret edeceksiniz, bir ictimâî ilimler alimi olarak âcizâne benim görüşüm, iş din savaşlarına doğru, sanki haçlı ruhuna doğru gitti. Gördük işte Balkanlar'da, Kafkasya'da ve sâirede yapılanlar o anlayışın sonucu. Yâni 1200'li yıllarda, bundan altı yedi asır önce, asırlarca milletleri, devletleri, ülkeleri sarsmış olan taassub, şimdi 20. Yüzyıl'da yine ortaya çıktı. Hani insan hakları, hani birleşmiş milletler, hani uluslararası kurallar ve sâireler?.. İnsanlar taassubları körüklenerek başka taraflara gidiyorlar ve her yerde kan gövdeyi götürüyor. Yâni inanç ayrılıkları körükleniyor.

Ülkemizde de öyle oldu. Biz tüm kardeşlerimizi, “Sen Arnavutsun, sen Boşnaksın, sen Kürtsün, sen Türksün...” demeden bağrımıza bastık. Onlar da bizi bağrılarına bastılar, kardeş kardeş yaşıyorduk. Sonradan çeşitli ihtilâflar çıkartanlar, milletleri bölmek için böyle şeyleri yapıyorlar. Kan döküyorlar, binlerce insanın kanı dökülüyor, yuvalar yıkılıyor, canlar yanıyor...

Yâni İbrâhim AS'ın yolu, birleştirici bir teklif olarak ne kadar güzel bir şey!.. O zaman herkes kendisinin inancındaki yanlışlığı ayıklar, yanlış yoluna başkalarını da çağırmasın.

Çünkü niye uyayım ben senin yanlış yoluna?.. Senin yolunun yanlışlığını çok açık seçik olarak görürken, niye uyayım?.. İbrâhim AS'ın hiçbir kusuru yok, çok meziyetleri ortada... Tamam, hepiniz gelin orada birleşelim!..

Şimdi Türkiye'de de diyorlar ki:

“–İyi insanlar birleşsin!”

“–Tamam, birleşsin; nerede birleşelim?..”

“–Benim yanıma gelin, benim yanımda birleşelim!”

“–İyi ama kardeşim, iyisin hoşsun da, senin şu kusurun var, bu kusurun var...”

“–Tamam, biz birlik beraberlikten yanayız, herkes benim yanıma gelsin!..”

O zaman birlik beraberlik olmuyor, ayrımcılık oluyor. Sen senden olmayan insanlarla uyumu nasıl sağlayabileceksin; gel bakalım onu konuş! Sen benim yolum doğru diyorsun, o da benim yolum doğru diyor; ne olacak?..

İşte bunun için ne yapmışlar: Kimse kimsenin inancına karışmasın, inanç hürriyeti olsun demişler. Uzun inanç savaşları yaptıktan sonra, Avrupa'da böyle bir noktaya gelmişler. “İnancından dolayı kimse kınanamaz, kimsenin inancı engellenemez!” diyerek, işi çözüme bağlamışlar. Yoksa, “Bir tarafın dediği olsun, öbür tarafa baskı yapsın!” olunca, o haksızlık oluyor.

Birlikten, beraberlikten bir kimse dem vuruyorsa, iddia ediyorsa; “Kardeşim, sen ne kadar fedâkârlık yapıp da, birliğe yanaşıyorsun; onu söyle bakalım! Benim yanıma gelsin diyorsan, sen hiç yanaşmıyorsun demektir. Ben sana şimdi kalksam, ‘Kardeşim bak senin şu kusurun var, şu cahilliğin var, şu bilgisizliğin var, şu yanlışlığın var... Şu yanlış yeri tuttun, şu yanlış destekledin, şu kabahati işledin... Ben senin şecereni çıkarttım.’ desem, o zaman kavga edeceksin benimle, ‘Vay, beni kötüledin!’ diye.

Onun için, “Benim yanıma gel!” deme de, hakta birleşelim!..

Peygamber Efendimiz’in yolunda birleşelim!

İslâm’da birlik beraberlik nasıl olacak?.. Türk’ün İslâm’ı, Arab’ın İslâm’ı, İran’ın İslâm’ı, falancanın İslâm’ı olur mu?..

İranlı diyor ki:

“—Gelin bizde birleşelim!”

“—İyi ama sen niye şîlik diye ayrılık güdüyorsun?”

Bu da, “Sünnî olarak bize gelin!” diyor. Sen birlik beraberlik için ne yapmak gerektiğini söyle! Bana gel dersen, birlik ve beraberlik olmuyor.

O zaman müslümanların birleştirici noktası nedir?.. Sünnet-i Seniyye’ye gelmektir. Peygamber Efendimiz ne dediyse, Kur’an-ı Kerim ne dediyse, buyurun ona uyalım, bitsin iş!..

“—Efendim, bu çağda ona uymak olur mu?..”

Her çağda olur. Çünkü, Kur’an-ı Kerim çağlar üstüdür, İslâm çağlar üstüdür. Çünkü her çağa uygundur. Ahkâmı umûmîdir, husûsî değil ki; her çağda yapılabilecek şekildedir. İnsanın Hazret-i Adem AS zamanından, kıyamet kopuncaya kadar, hayatına uygun gerçekler ve ahlâk, emirler ve yasaklar var.

Onun için bir buluşma yeri tarif edeceksen, şöyle herkesin kabul edeceği bir yer olacak. Nerede buluşalım kardeşim?.. Kur’an-ı Kerim’de buluşalım! Peygamber Efendimiz’in sünnetinde buluşalım!.. Kur’an-ı Kerim ne diyorsa, ben ona razıyım; sende razı mısın?.. Peygamber Efendimiz ne diyorsa, ona uyalım!.. O zaman iş bitiyor.

İşte bu ayet-i kerime, bu hakîkati bize hatırlatıyor. Kendisinin girişimi de çok güzel. İbrâhim AS’ı seviyoruz. “İbrâhim AS’ın soyundan gelen peygamberlere uyduk.” diyenler gelsinler bakalım, İbrâhim AS’a uysunlar, İsmâil AS’a uysunlar, İshak AS’a uysunlar, Ya’kub AS’a uysunlar, iş bitsin!..

İşte bu 135. ayet-i kerimede böyle güzel bir husus teklif edilmiş oluyor. Onların olumsuz, tarafgirâne, haksız tekliflerine karşı, bu önümüzdeki ayet-i kerimelerde —sağ olursak, Allah imkân verirse— bu ifadenin devamını anlatmağa devam edeceğiz. Orda bunların saydığı, sevdiği insanların isimleri de geçecek, kendilerinin bağlı olduğu kollar da geçecek.

“Biz onlara tâbîyiz; haydi bakalım siz de gerçeklere tâbî iseniz, onlardan olduğunuzu gösterin!” denilecek. Allah-u Teâlâ Hazretleri fırsat verirse, anlatırız.

Cenâb-ı Hak cümlemizi sevdiği yolda yürütsün, yanlış yollara ayaklarımızı kaydırmamasın... Sapıtanları, şaşırtanları da doğru yola sevk eylesin... Basîretlerini açsın, gözlerini açsın... Hakkı hak olarak görmeyi herkese nasîb etsin... Bâtılı bâtıl olarak görüp ondan korunmayı ondan nasîb etsin...

“—Kan dökmek iyi mi?.. Yuvaların yıkılması, ülkelerin bombalanması iyi mi?..”

“—Değil...”

“—E niye oluyor?..”

Demek ki, yapanlar çıkıyor ortaya. Herkes, “Ben yaşayayım!” diyor. Sen, “Ben yaşayayım!” diyorsan, o halde karşı tarafın da yaşamağa hakkı var.

“—Ben dinimi uygulayayım!..”

O halde, karşı tarafın da dinini uygulamaya hakkı var. Ama bunu yapmıyorlar. Yapmıyorsa, demek ki özü ile sözü birbirine uygun değil. Ona göre tedbiri almak lâzım!..

Allah-u Teâlâ Hazretleri hepinize, İslâm’a güzel hizmet etmeyi nasîb eylesin... Bu güzel dine sımsıkı bağlanmayı nasîb etsin...

Çünkü ahkâmı çok cihanşümul, çok evrensel; herkesi kucaklayan, herkese gereken saygıyı gösteren, bütün saygı gösterilmesi gereken kişilere, peygamberlere saygı gösteren yegâne, tek din... Ötekilerin hepsi, birisi ötekisine düşmanlık besliyor, yanlış oluyor.

Doğruda birleşelim! Allah hepinizden razı olsun... *Es-selâmü aleyküm ve rahmetu'llâhi ve berekâtühû!..*

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

22. 02. 2000 - AVUSTRALYA

[Bütün TEFSİR DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

